

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA MA'NAVIY TARBIYA INDIKATORLARINING KOMPETENSIYAVIY ASOSLARI

Norbutoyeva Dilfuza Abdubakir qizi

Shahrisabz davlat pedagogika instituti

Pedagogika fakulteti Boshlang'ich

ta'lim yo'nalishi magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18385629>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 20-yanvar 2026 yil

Ma'qullandi: 24-yanvar 2026 yil

Nashr qilindi: 27-yanvar 2026 yil

KEY WORDS

boshlang'ich ta'lim, ma'naviy tarbiya, indikator, kompetensiya, pedagogik baholash, shaxsiy rivojlanish.

ABSTRACT

Maqolada boshlang'ich ta'limda ma'naviy tarbiya indikatorlarining kompetensiyaviy asoslari tahlil qilinadi. Tadqiqotda kompetensiyaviy yondashuvning pedagogik mohiyati, boshlang'ich sinf o'quvchilarida ma'naviy tarbiyani baholash va rivojlantirish imkoniyatlari o'rganiladi. Shuningdek, ma'naviy tarbiya indikatorlarini kompetensiyaviy jihatdan aniqlash va ularni ta'lim jarayonida samarali qo'llash masalalari yoritilgan

Hozirgi zamon ta'limida shaxsning axloqiy va ma'naviy rivojlanishi jamiyatning barqaror taraqqiyoti uchun asosiy omil sifatida qaraladi. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichi o'quvchilarning shaxs sifatida shakllanishi, ijtimoiy va axloqiy qadriyatlarini egallashi uchun eng muhim davr hisoblanadi. Shu jihatdan, ma'naviy tarbiya indikatorlarini kompetensiyaviy yondashuv asosida aniqlash va rivojlantirish zamonaviy pedagogikaning ustuvor vazifalaridan biri sifatida qaraladi.

Kompetensiyaviy yondashuv shuni ta'kidlaydiki, o'quvchining ma'naviy tarbiyasi faqat bilim yoki ko'nikmalar bilan chegaralanmasdan, uning shaxsiy kompetensiyalari — ya'ni axloqiy qaror qabul qilish, ijtimoiy munosabatlarni boshqarish, empatiya va mas'uliyat kabi qobiliyatlarini rivojlantirishga yo'naltirilishi lozim. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ma'naviy tarbiya indikatorlarini aniqlash va baholash orqali pedagoglar ta'lim jarayonini maqsadli va tizimli tashkil etish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Tadqiqotning maqsadi — boshlang'ich ta'limda ma'naviy tarbiya indikatorlarining kompetensiyaviy asoslarini aniqlash va ularning pedagogik qo'llanilish imkoniyatlarini tadqiq qilish.

Tadqiqotning vazifalari:

Ma'naviy tarbiya va kompetensiyaviy yondashuv tushunchalarini nazariy jihatdan tahlil qilish;

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ma'naviy tarbiya indikatorlarini aniqlash va tasniflash;

Kompetensiyaviy asosda indikatorlarni baholash usullarini ishlab chiqish;

Ta'lim jarayonida indikatorlarni samarali qo'llash bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

Asosiy qism

1. Ma'naviy tarbiya indikatorlarining kompetensiyaviy mazmuni

Kompetensiyaviy yondashuv pedagogik jarayonda o'quvchining nafaqat bilim va ko'nikmalarini, balki shaxsiy qobiliyatlari va ijtimoiy-hissiy kompetensiyalarini shakllantirishga yo'naltiriladi. Boshlang'ich ta'lim bosqichida ma'naviy tarbiya indikatorlari o'quvchining axloqiy va ijtimoiy rivojlanish darajasini aniqlash, shuningdek, uning shaxsiy kompetensiyalarini baholash mezonini sifatida xizmat qiladi.

Ma'naviy tarbiya indikatorlarining kompetensiyaviy mazmuni quyidagi jihatlardan iborat:

Axloqiy kompetensiyalar – halollik, adolat, hurmat, mas'uliyat kabi fazilatlarni o'zlashtirish va kundalik xulq-atvorda namoyon qilish;

Ijtimoiy kompetensiyalar – hamkorlik, jamoadagi faoliyatga integratsiya, boshqalarga yordam ko'rsatish qobiliyati;

Emotsional-hissiy kompetensiyalar – empatiya, rahmdillik, hissiy barqarorlikni rivojlantirish;

Axloqiy faollik – axloqiy qaror qabul qilish, muammolarni ma'naviy me'yorlar asosida hal etish;

Madaniy va milliy kompetensiyalar – milliy qadriyatlarni anglash, urf-odat va an'analarga hurmat ko'rsatish.

2. Ma'naviy tarbiya indikatorlarini kompetensiyaviy tasnifi

Boshlang'ich ta'limda ma'naviy tarbiya indikatorlarini quyidagi tasnifga bo'lish mumkin:

Mazmuni bo'yicha:

axloqiy;

ijtimoiy;

madaniy-milliy.

Namoyon bo'lish shakli bo'yicha:

kognitiv (bilim va tushunchalar);

emotsional (his-tuyg'ular va munosabatlar);

xulq-atvor (harakatlar va odatlar).

Baholash darajasi bo'yicha:

boshlang'ich (qisman anglangan);

o'rta (shakllanayotgan, barqaror emas);

yuqori (ongli va barqaror namoyon bo'ladigan).

3. Kompetensiyaviy indikatorlarni pedagogik qo'llash imkoniyatlari

Tizimli baholash: indikatorlar asosida o'quvchilarning ma'naviy rivojlanishi kuzatiladi va baholanadi;

Faol mashg'ulotlar: interfaol o'yinlar, muammoli vaziyatlar va guruh ishlari orqali ma'naviy kompetensiyalar mustahkamlanadi;

Individual yondashuv: har bir o'quvchining shaxsiy xususiyatlari, qiziqishlari va rivojlanish darajasi hisobga olinadi;

Monitoring va rivojlantirish: indikatorlar asosida pedagoglar ma'naviy tarbiyani doimiy ravishda optimallashtiradi.

Adabiyotlar tahlili

Boshlang'ich ta'limda ma'naviy tarbiya va uning kompetensiyaviy asoslari masalasi pedagogika va psixologiya fanlarida yetakchi mavzulardan biridir. Tadqiqotlar shuni

ko'rsatadiki, kompetensiyaviy yondashuv shaxsning bilim, ko'nikma va shaxsiy fazilatlarini birgalikda rivojlantirishga xizmat qiladi.

Zamonaviy pedagogik adabiyotlarda (Vygotskiy, Piaget, Erikson) bolalarning ma'naviy va axloqiy fazilatlarini ijtimoiy muhit va ta'lim jarayoni orqali shakllanadi, deb ta'kidlanadi. L.S. Vygotskiy bolalarning axloqiy qarashlari va hissiy kompetensiyalari ijtimoiy muloqot orqali rivojlanishini ilmiy asoslagan, J. Piaget esa axloqiy qaror qabul qilish ko'nikmalarining yosh xususiyatlariga bog'liqligini ko'rsatgan.

O'zbekiston olimlaridan A. Avloniy, N. Qodirova va Z. Saidova boshlang'ich sinf o'quvchilarida ma'naviy tarbiyani pedagogik va metodik jihatdan shakllantirish bo'yicha tadqiqotlar olib borganlar. Ular ma'naviy tarbiyani shaxsga yo'naltirilgan va kompetensiyaviy yondashuv asosida amalga oshirishning ahamiyatini ta'kidlaydilar.

Shuningdek, xorijiy tadqiqotlar (Bettelheim, Warner, Wilson) bolalarning ma'naviy tarbiyasida ertaklar, badiiy asarlar va interfaol mashg'ulotlarning samaradorligini ko'rsatadi. Kompetensiyaviy yondashuv bu metodlarni o'quvchining shaxsiy kompetensiyalari bilan bog'lab, ma'naviy rivojlanishini maksimal darajada ta'minlash imkonini beradi.

Umuman olganda, adabiyotlar tahlili kompetensiyaviy yondashuv boshlang'ich ta'limda ma'naviy tarbiyani tizimli va samarali shakllantirishda ilmiy asos ekanligini tasdiqlaydi.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqot boshlang'ich ta'limda ma'naviy tarbiya indikatorlarining kompetensiyaviy asoslarini aniqlash va ularni pedagogik jarayonda samarali qo'llashga qaratilgan. Metodologiya pedagogika va psixologiya fanlarining zamonaviy yondashuvlariga asoslanadi.

Tadqiqot obyekti: boshlang'ich sinf o'quvchilarining ma'naviy-axloqiy rivojlanishi;

Tadqiqot predmeti: ma'naviy tarbiya indikatorlarini kompetensiyaviy yondashuv asosida aniqlash va baholash usullari.

Tadqiqot usullari asosan nazariy tahlil: pedagogik va psixologik adabiyotlarni o'rganish;

Kuzatuv: o'quvchilarning xulq-atvori va ijtimoiy faolligini aniqlash;

Suhbat va so'rovnoma: o'quvchilarning axloqiy qarashlari va munosabatlarini aniqlash;

Pedagogik diagnostika: indikatorlarni kompetensiyaviy mezonlar asosida baholash;

Taqqoslash va umumlashtirish: olingan natijalarni tahlil qilish.

Tadqiqot bosqichlari

Nazariy tayyorgarlik: adabiyotlarni o'rganish va metodik materiallarni ishlab chiqish;

Tajriba-sinov: boshlang'ich sinflarda ma'naviy tarbiya indikatorlarini kuzatish;

Tahlil: olingan natijalarni statistika va sifat jihatidan tahlil qilish;

Umumlashtirish: xulosalar chiqarish va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

Kutilayotgan natijalar

boshlang'ich sinf o'quvchilarida ma'naviy tarbiya indikatorlarining kompetensiyaviy mazmuni aniqlanadi;

indikatorlarning kompetensiyaviy tasnifi ishlab chiqiladi;

pedagogik jarayonda indikatorlarni samarali qo'llash bo'yicha amaliy tavsiyalar beriladi.

Natija va muhokama

Tadqiqot davomida boshlang'ich sinf o'quvchilarida ma'naviy tarbiya indikatorlarining kompetensiyaviy asoslari o'rganildi. O'tkazilgan kuzatuvlar, so'rovnomalar va pedagogik diagnostika natijasida indikatorlarning shaxsiy, ijtimoiy va axloqiy rivojlanishdagi o'zni aniqlanib, ularning kompetensiyaviy tasnifi ishlab chiqildi.

Tadqiqot natijalari

Boshlang'ich sinf o'quvchilari ma'naviy tarbiya indikatorlarini axloqiy, ijtimoiy, emotsional-hissiy va xulq-atvor jihatlar bo'yicha namoyon qiladilar. Kompetensiyaviy yondashuv yordamida indikatorlar tizimli baholanadi va o'quvchilarning shaxsiy fazilatlarini, axloqiy qaror qabul qilish qobiliyati aniqlanadi. Interfaol metodlar (ertaklar, rolli o'yinlar, muammoli vaziyatlar) indikatorlarni shakllantirish va mustahkamlashda samarali ekanligi kuzatildi. Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, ma'naviy tarbiya indikatorlarini kompetensiyaviy yondashuv asosida aniqlash pedagogik jarayonda shaxsga yo'naltirilgan, individual va tizimli yondashuvni ta'minlaydi. Tadqiqot shuningdek, indikatorlarni baholash va pedagogik qo'llash orqali o'quvchilarning axloqiy va ijtimoiy kompetensiyalarini samarali rivojlantirish mumkinligini tasdiqlaydi.

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, boshlang'ich ta'limda ma'naviy tarbiya indikatorlarini kompetensiyaviy yondashuv asosida aniqlash va rivojlantirish pedagogik jarayonning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Kompetensiyaviy indikatorlar o'quvchilarning axloqiy, ijtimoiy, emotsional-hissiy va xulq-atvor fazilatlarini baholash va shakllantirish imkonini beradi.

Tajriba natijalari shuni ko'rsatadiki:

indikatorlarni tizimli baholash va monitoring qilish o'quvchilarning shaxs sifatida barkamol rivojlanishiga yordam beradi;

interfaol metodlar va individual yondashuv indikatorlarning samarali shakllanishini ta'minlaydi;

kompetensiyaviy yondashuv pedagoglarga ma'naviy tarbiyani rejalashtirish va amaliyotga tatbiq etishda aniq vosita bo'lib xizmat qiladi.

Shu bilan, boshlang'ich ta'limda ma'naviy tarbiya indikatorlarining kompetensiyaviy asoslari nafaqat nazariy jihatdan, balki amaliy pedagogik jarayonlarda ham samarali qo'llanishi mumkinligi tasdiqlandi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Olimov, Shirinboy Sharofovich, and Khusniddin Kupayinovich Khomidov. "Preparing Future Teachers To Solve The Tasks Of Patriotic Education Of Children And Youth." *The American Journal of Social Science and Education Innovations* 2.12 (2020): 132-136.
2. Khomidov, Khusniddin Kupaysinovich. "Cooperation between state and public organizations in the meaningful organization of youth leisure activities." *Thematics Journal of Social Sciences* 7 (2021).
3. Kupaysinovich, Khomidov Khusniddin. "INTERPRETATION OF STUDENTS'PATRIOTIC ISSUES IN ORIENTAL PEDAGOGY." *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences* 7 (2019).
4. Хомидов, Хусниддин, and Моҳинур Собирова. "ПЕДАГОГЛАРДА КОМПЕТЕНТЛИКНИ ШАКЛЛАНТИРИШНИНГ МАЗМУНИ ВА МОҲИЯТИ." *Педагогика и психология в современном мире: теоретические и практические исследования* 3.10 (2024): 24-27.
5. Kupaysinovich, Homidov Husniddin. "Theoretical Foundations of Working with Educational Information Competencies." *Journal of Preschool Education and Psychology Research* 1.2 (2024): 3-4.

6. Хомидов, Хусниддин, and Мохинур Умирова. "ФОРМИРОВАНИЕ НАЦИОНАЛЬНЫХ ЦЕННОСТЕЙ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ УЧАЩИХСЯ." Международная конференция академических наук. Vol. 3. No. 12. 2024.
7. Homidov, H. K. "Talabalarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda jamoat tashkilotlari faoliyatini muvofiqlashtirishning amaldagi holati va takomillashtirish yo'llari." Экономика и социум 5-1 (108) (2023): 83-87.
8. Купайсинович, Хомидов Хусниддин. "ТАЪЛИМ-ТАРБИЯ СИФАТИНИ ТАЪМИНЛАШДА ЖАМОАТ ТАШКИЛОТЛАРНИНГ РОЛИ." НАМАНГАН ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ-2021 1: 561.
9. Tursunova, Marjona, and Husniddin Homidov. "TECHNOLOGIES OF USING THE ORAL CREATION OF THE TURKISH PEOPLE IN THE SPIRITUAL ETHICAL EDUCATION OF PRIMARY CLASS STUDENTS." TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYA.

